

Asia: VN/28134/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidättekö ehdotettua sääntelymallia tarkoituksenmukaisena?

Ehdotetun sääntelymallin keskeisiä elementtejä ovat laissa tarkoitettujen korvausten linjaaminen lain tasolla vuorokausiperusteisiksi, vakiokorvauksesta sekä niin sanotusta korvaushaarukasta säättäminen sekä korvausten korottamisen ja alentamisen keskeisten harkintaperusteiden kirjaaminen lakiin. Sääntelymalli perustuu vuorokausiperusteisen arvioinnin, vakiokorvauksen ja yleisten harkintaperusteiden osalta pitkälti vallitsevaan Valtiokonttorin ja tuomioistuinten käytäntöön. Tästä huolimatta on todettava, että korvausten tasoa koskeva tarkka sääntelymalli on omiaan luomaan korvauskäytännöstä vielä entistäkin kaavamaisempaa. Kaavamainen käytäntö edistää yhdenmukaisuutta, mutta se toisaalta vähentää keinoja tapauskohtaisten erojen huomioimiselle.

Näkemyksenne korvausmääristä?

Vangitsemiseen liittyvän vuorokausikohtaisen vakiokorvauksen määrä perustuu vallitsevaan käytäntöön (KKO 2025:105, kohta 10). Korvaushaarukan enimmäismäärä 180 euroa on esitysluonnoksessa selostettuun vallitsevaan käytäntöön nähden varsin alhainen, mikä on toisaalta selvästi myös tämän muutoshankkeen keskeinen tarkoitus. Korkein oikeus on tuoreessa käytännössään (KKO 2026:6) katsonut yksittäistapauksessa vangitsemiseen liittyväksi vuorokausikohtaiseksi korvaukseksi 60 euroa, eli vähemmän kuin nyt ehdotettu 80 euron alaraja. Toisaalta kyseisen tapauksen olosuhteissa olisi mahdollisesti ollut käsillä tilanne, jossa haarukan mukaista määrää olisi nyt esitetyn poikkeusäännöksen nojalla tarkistettu alaspäin. Alarajaa ei siten yksin kyseisen ratkaisun perusteella voida pitää liian korkeana.

Esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, miksi lain 1 a §:ssä tarkoitettuihin tilanteisiin ei ole haluttu säätää vakiokorvaustasoa vaan pelkkä haarukka, kun vakiokorvauksiin on kuitenkin säännöskohtaisissa perusteluissa otettu kantaa (s. 45).

Näkemyksenne korvauksen määrän arviointiin vaikuttavista seikoista, mukaan lukien siitä, että vapaudenmenetyksen kesto ei enää vaikuttaisi vuorokausikohtaiseen korvaukseen?

Korvauksen määrän arviointiin vaikuttavat seikat perustuvat pitkälti vallitsevaan käytäntöön. Luonnoksessa ei ole kovinkaan vakuuttavasti perusteltu sitä, miksi vapaudenmenetyksen keston ei enää tulisi vaikuttaa vuorokausikohtaiseen korvaukseen, vaikka vapaudenmenetyspäivien suuri määrä toki jatkossakin toimisi kokonaiskorvauksen määrää suurentavana tekijänä. On varsin selvää, että pitkittyneen vapaudenmenetyksen aiheuttama kärsimys kumuloituu, ja luonnoksessa selostetusti esimerkiksi Ruotsin korvauskäytännössä korvaus kasvaa vapaudenmenetyksen jatkuessa. Kysymys ei siis vaikuttaisi olevan pitkän keston huomioimisesta kahteen kertaan (vrt. s. 18).

Toisaalta laissa ei voida tyhjentävästi säätää korvauksen määrän arvioinnissa huomioon otettavista seikoista, kuten luonnoksessakaan ei ole tehty. Ehdotetun säännöksen sanamuodon perusteella myös vapaudenmenetyksen kesto vaikuttaisi olevan mahdollista huomioida korvausta korottavana seikkana ainakin 180 euron vuorokausikohtaiseen korvausmäärään asti.

Näkemyksenne mahdollisuudesta korottaa tai alentaa kokonaiskorvauksen määrää (4 a § 4 mom.)?

Luonnoksen mukaan 4 a §:n 4 momentin poikkeusäännös koskisi kokonaiskorvausta, kun muilta osin pykälässä puhutaan vuorokausikohtaisesta korvauksesta. Käytännössä lienee niin, että myös 4 momentin soveltamista harkittaessa korvausta kuitenkin tosiasiaassa ajatellaan vuorokausikohtaisesti.

Säännös on tarpeellinen tapauskohtaisen harkinnan mahdollistamiseksi, vaikkakin lain sanamuodossa ja esitöissä korostettu korkea soveltamiskynnys voi muodostua ongelmalliseksi.

Pidättekö rahamäärien tarkistamisen tapaa asianmukaisena?

Luonnoksesta ei ole tältä osin lausuttavaa.

Näkemyksenne siirtymäsäännöksestä?

Luonnoksessa (s. 29–30) on hyvin tuotu esiin niitä seikkoja, jotka puoltaisivat niin sanottua normaalia vahingonkorvausoikeudellista siirtymäsääntelyä. Tällöin uutta lakia sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen tapahtuneisiin tai päättyneisiin vapaudenmenetyksiin – tältäkin osin selkeämpänä voitaisiin pitää rajausta tapahtuneisiin eli lain voimaantulon jälkeen alkaneisiin vapaudenmenetyksiin.

Luonnoksessa on edellä todetusta pääsäännöstä huolimatta päädytty esittämään siirtymäsäännöstä, jossa ratkaisevaa olisi korvaushakemuksen Valtiokonttoriin saapumisen ajankohta. Perusteena ovat

ilmeisesti pääasiassa järjestelmämuutoksiin liittyvät kustannussyyt. Esitettyjä perusteluja ei voida pitää asianmukaisina lain tarkoitus ja korvausasioiden laatu huomioon ottaen. Kun esityksen tarkoituksena on tosiasiallisesti kiristää korvauskäytäntöä, on siirtymäsäännös omiaan johtamaan huomattavan erilaisiin lopputuloksiin täysin samankaltaisissa asioissa pelkästään sattumanvaraisista syistä.

Onko esityksen vaikutukset asianmukaisesti arvioitu?

Tuomioistuimiin on luonnokseen sisältyvien tilastotietojen perusteella vuositasolla edennyt vain pieni osa Valtiokonttorin käsittelemistä korvausasioista. Oletettavissa on, että mahdollisen lainmuutoksen jälkeen Valtiokonttori soveltaa vain hyvin harvoin 4 §:n 4 momentin poikkeussäännöstä, mikä tarkoittaa korvauskäytännön varsin huomattavaakin tiukentumista. Näin ollen on jopa todennäköistä, että selvästi aikaisempaa suurempi tapausjoukko tulee etenemään tuomioistuimiin, joissa kantajat vaativat poikkeussäännöksen soveltamista kokonaiskorvauksen korottamiseksi. Vaikka luonnoksessa väitetään (s. 26) muutoksen vähentävän jonkin verran tuomioistuinten työmäärää, on päinvastaista vaikutusta pidettävä todennäköisenä. Tätä varten tuomioistuimille on osoitettava tarpeelliset määrärahat talousarviossa.

Onko teillä yleisiä huomioita tai muuta lausuttavaa esityksestä?

Luonnoksesta ei ole tältä osin lausuttavaa.

Näkemyksenne syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettuun lakiin liittyvistä muista uudistamistarpeista (ks. jakso 2.9.5)

Luonnoksen jaksossa 2.9.5 esiin tuodut seikat puoltavat niitä koskevaa lainmuutosta lähitulevaisuudessa.

Lehtonen Elina
Helsingin hovioikeus - Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos
Heikki Kempainen. Hovioikeuden presidentti Asko Välimaa